

योजनवल्ली स्त्री योजनं व्याप्य वल्लीव । मञ्जिष्ठायाश्च अमरः
स्त्रायं क हस्तः टाप । तत्रैव राजनि० ।

योटक त्रि० युट-एबुल् । १ मेरुके विवाहमेरुकश्च उप-
यमयन्ते १२४८ पु० दृग्प्रः ।

योत्र न० यु-द्रन् । योक्ते (योत) अमरः ।

योद्ध पु० युध-तृच् । युद्धकर्त्तरि अमरः । [२ युद्धे ।

योध पु० युध-अच् । १ युद्धकारके अमरः । भावे घञ् ।

योधन न० युध-भावे ल्युट् । १ युद्धे । करणे ल्युट् । २ अस्त्रा-
द्यायुधे । कर्त्तरि ल्यु । १ युद्धकर्त्तरि पु० ।

योधनसंराव पु० योधनस्य युद्धाय संरावः आह्वानम् ४ अर्थे
इत० । योधानां युद्धार्थे परस्परआह्वाने अमरः ।

योनिन पु० यवस्य नल इव काण्डोऽस्य पत्रो० उत्पत्तम् ।
(देधान) गद्यभेदे हेमच० ।

योनि पुंस्त्री० यु-नि । १ मण्डादीनामुत्पत्तिस्थाने आकरे
मेदि० । २ कारणे शब्दे हेम० । ३ स्त्रीणावसाधारणचिह्ने
अमरः । ४ तद्देवताके पूर्वफलगुनीनक्षत्रे च्यो० । स्त्रीत्वे
वा ङीप् । ५ उत्पत्तिस्थानमात्रे त्रिका० ।

योनिज न० योनिस्थानात् जायते जन-ङ । देहभेदे १ जरा-
युजे २ चण्डजे च देहे ।

योनिमुद्रा स्त्री योन्याकारा मुद्रा । तन्त्रोक्ते देवताविशेष-
पूजाङ्गे प्रदर्शनीये अङ्गुलीसन्निवेशविशेषे तल्लक्षणन्तु
“मिथः कनिष्ठिके बद्धा तर्जनीभ्यामनामिके । अनामि-
कोर्ध्वं संलिङ्गे दीर्घमध्यमयोरधः । अङ्गुष्ठापद्वयं न्यस्य
योनिमुद्रेयमीरिता” तन्त्रशा० । २ मूलबन्धरूपे योने-
र्बन्धभेदे तल्लक्षणसूत्रं पदार्थादर्थे “पाणिभागान् सु-
संपीड्य योनिमागं तथा गुदम् । अपानमूर्ध्वमाकर्षेत्
मूलबन्धो निगद्यते । गुदमेदानीं योनिस्तामाकुञ्च्य
प्रवन्धयेत् । युवा भवति वृद्धोऽपि सततं मूलबन्धनात्” ।
(योनिस्थानमुद्रणात् योनिमुद्रात्वमस्याः) “सर्वं मयोक्ता
स्वकु योनिमुद्रा बन्धश्च देवैरपि दुर्लभोऽस्य । अनेन
बन्धेन न बाध्यते यज्ञाख्येव तत्साधकः ३ ४ ५ ६” ।

योनिरोग पु० इत० । षोडशविधे भगरोगभेदे

“उदाहृताः तथा वन्ध्याश्चिन्नुताश्च परिष्कृताः । वातलाप
योनिजो रोगो वातदोषेण पञ्चधा । पञ्चधा पित्तदोषेण
तत्रादौ लोहिताक्षराः । प्रक्षंसिनीश्च वामनीश्च पुल्लोऽ
पित्तलापतथा । अत्यानन्दाः कर्णिकीश्च चरणाश्चन्द-
प्रविकाः । अतिपूर्वापिपसा ज्ञेया स्नेहलापश्च कफादिमाः ।
पण्डुराणिनी । २ च विकृताश्च सूचीवक्त्राः ३ त्रिदोषिणी ।

पञ्चता योनयः प्रोक्ताः सर्वदोषप्रकीपतः” । अथातार्था
लक्षणाभ्याह “स पेनिकमुदाहृताः रजः कृच्छ्रेण सुसृति ।
वन्ध्याश्च निरार्त्तवा ज्ञेया विष्णुताश्च नित्यवेदना । परिष्कृ-
तायाश्च भवति साम्यधर्मे त्वरा भ्रमम् । वातलाप कर्कशा-
स्तस्याग्नूनिजोदपीडिता । चतसृष्वपि चाद्यासु भवन्त्य-
नित्यवेदनाः” । अनित्यवेदनास्तोदादयः वातलापाश्च त्वति
वातवेदना बोद्धव्या वातलेत्यन्वयात् । “सदाहं क्षरते
रक्तं यस्याः सा लोहिताक्षराः । प्रक्षंसिनीश्च संचते च
लोभिता दुष्प्रजायिनी” । “लोभिता विमर्हिता क्षंसते
स्वस्थानाश्चरते दुष्प्रजायिनी दुष्टप्रजननशीला । सतत
सहारेदीर्घ्यं वामनीश्च रजसा युतम् । स्थितं हि पातयेद्-
गर्भं पुल्लोऽरक्तसंचवात्” । पुल्लग्न्योऽलापत्योपलक्षकः ।
“अत्यर्थं पित्तलापयोनिर्दाहपाकज्वरान्विता । चतसृष्वपि
चाद्यासु पित्तलिङ्गोच्छ्रयो भवेत्” । अत्यानन्दाः न सन्तापं
साम्यधर्मेण विन्दति । कर्णिक्याश्च कर्णिका योनौ स्नेह-
लापभ्यां प्रजायते” । कर्णिका मांसस्य कर्णिकाकारो-
पत्यः । “मैथुने चरणा १ पूर्वं पुरुषादतिरिच्यते । अति-
रिच्यते रजोसुसृतीत्यर्थः । वज्रगन्धातिचरणाश्च तयोर्वीर्यं
न तिष्ठति” । वज्रगः वारंवारमतिरिच्यते तयोः चरणा-
तिचरणयोः । “स्नेहलापपिच्छला योनिः कण्डूयुक्ताति
शीतला । चतसृष्वपि चाद्यासु स्नेहलिङ्गोच्छ्रयो भवेत् ।
अनात्तं वाऽक्षनी प्रणडी । खरस्यार्थं च मैथुने” । अक्षनी
रूपक्षनी यस्याः सा अल लक्ष्या प्रणडी । महामेद-
गृहीताया वालाया अणिनीश्च भवेत् । महामेद-
पुरुषस्तेन यहीतायाः वालायाः सूक्ष्मयोनिच्छिद्रायाः
अणिनीश्च अण्डवत्सम्भवा योनिर्भवति” । विहतां सूची
वक्त्राभ्याह “विहताश्च महायोनिः सूचीवक्त्रातिः ४ संहता ।
त्रिदोषजामाह सर्वलिङ्गसमुत्थानं सर्वदोषप्रकीपजम् ।
चतसृष्वपि च द्यासु सर्वलिङ्गनिर्दग्धम्” । अथासाध्यं
योनिमाह । “पञ्चाषाध्या भवन्तीह योनयः सर्वदोषजाः ।
पञ्च प्रणडीप्रभृतयः” अथ योनिकन्दस्य निदानमाह ।
“दिवास्त्रज्जादतिहोधात् व्यायामादतिमैथुनात् । क्षताश्च
नखदन्ताद्यै वाताद्याः कुपिता युवा” । यथास्त्रनिदानं
कुपिता वाताद्याः १ रूपमाह “पूयशोणितसङ्काशं लज्जुषा-
क्षतिसद्विभम् । क्षणयन्ति वदा योनौ नास्त्रा कन्दः च
योनिजः” । लज्जुषाक्षतिसद्विभं लज्जुषाकारं शुद्धकमल
विशेष्यं बोध्यम्” । वातजादिभेदेन रूपमाह । “रूपां
विवर्णं स्फुटितं वातिकं तं विनिर्दिशेत् । दाहुराग-